

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาการจัดการป่าต่าว(ป่าลูกชิด) กลุ่มภูสัน บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ นำไปสอบถาม โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ผู้ศึกษาได้ออกแบบสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มภูสัน โดยไปเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับการจัดการป่าต่าวภาคสนาม ในหมู่บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง และใช้ประสบการณ์จากการที่เคยทำงานร่วมกับชุมชน อาศัยเครื่องมือการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากับบุคคลหลายกลุ่มในชุมชน นอกจากนั้น ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ป่าชิดหรือป่าต่าว และการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำเอาข้อมูลมาอ้างอิงในการศึกษาครั้งนี้

4.1.1 ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวข้องกับประชากร

จากการรวบรวมปัจจัยด้านบุคคล นำมาวิเคราะห์โดยการแสดงจำนวนถึ และพร้อมตามตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ทุกครัวเรือน จำนวน 86 ครอบครั้ว มีการเก็บลูกต่าวจากป่าชุมชนสถานภาพผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ พบว่าร้อยละ 95.35 เป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครั้ว เป็นผู้นำ ซึ่งชุมชนชาวเขาเผ่าเมี่ยน จะเคารพและเชื่อความเป็นผู้นำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พบร้อยละ 4.65 เป็นสมาชิกครัวเรือน ซึ่งสามารถตอบแบบสัมภาษณ์แทนได้ในระดับหนึ่ง (ตารางที่ 1) เพศ พบว่า กลุ่มภูสันเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าเมี่ยน(เผ่าเย้า) จะยอมรับผู้ชายในการเป็นผู้นำของครอบครั้ว และทำงานหนักมากกว่าเพศหญิง แต่ผู้หญิงต้องทำงานบ้านงานเล็ก ๆ ในไร่เป็นส่วนใหญ่ เพศชาย จะเป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ร้อยละ 100 (ตารางที่ 1) อายุ พบว่า สมาชิกกลุ่มภูสันบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ที่ตอบคำถามและเป็นหัวหน้าครอบครั้ว ร้อยละ 40.70 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาคือ 31-40 ปี, 51-60 ปี ต่ำกว่า 30 ปี มีจำนวนดังนี้คือ ร้อยละ 26.75, ร้อยละ 22.09 และร้อยละ 5.81 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.65 (ตารางที่ 1) ระดับการศึกษา พบว่าสมาชิกกลุ่มภูสัน

เป็นชุมชนชาวเขา ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา เรียนจบ กศน.หลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนประชาบาลเปิดสอน คิดเป็นร้อยละ 30.23 รองลงมาได้แก่ระดับ เคยเรียนแต่ไม่จบชั้น ป.6 เรียนจบชั้น ป.6 เรียนจบชั้น ม.3 เรียนจบชั้น ม.6 คิดเป็นร้อยละ 22.09 ร้อยละ 17.44 ร้อยละ 6.98 และร้อยละ 2.33 ตามลำดับ และพบว่าสมาชิกในชุมชนไม่เคยเรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 20.93 เนื่องจากที่ตั้งหมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร เป็นพื้นที่ป่าไม้ ภูเขาสูง การคมนาคมไม่สะดวก และไม่มีโรงเรียนประถมศึกษามาก่อน (ตารางที่ 1) ความสามารถในการอ่านและการเขียน ในปัจจุบันจากข้อมูลพบว่า ชุมชนในพื้นที่ห่างไกล มีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเป็นร้อยละ 47.67 อ่านออกเขียนได้บ้าง คิดเป็นร้อยละ 9.31 อ่านออกเขียนไม่ได้ ร้อยละ 17.44 และอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 25.58 นับว่าการอ่านการเขียนยังเป็นปัญหาสำหรับชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่ชายขอบห่างไกล(ตารางที่ 1) สถานภาพการสมรส พบว่า ชุมชนชาวเขาเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความรักเอื้ออาทรต่อกันเป็นอย่างดี พบว่าร้อยละ 95.35 มีสถานภาพสมรส และร้อยละ 4.65 สถานภาพหม้าย (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประชากร

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์		
หัวหน้าครัวเรือน	82	95.35
สมาชิกในครัวเรือน	4	4.65
รวม	86	100.00
เพศ		
ชาย	86	100.00
หญิง	-	0.00
รวม	86	100.00
ช่วงอายุ		
ต่ำกว่า 30	5	5.81
31-40	23	26.75
41-50	35	40.70
51-60	19	22.09
สูงกว่า 60	4	4.65
รวม	86	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่เคยเรียน	18	20.93
เคยเรียนแต่ไม่จบชั้น ป.6	19	22.09
เรียนจบชั้น ป.6	15	17.44
เรียนจบ กศน. หลักสูตรเปิดเสร็จขั้นพื้นฐาน	26	30.23
เรียนจบชั้น ม.3	6	6.98
เรียนจบชั้น ม.6	2	2.33
เรียนจบสูงกว่าชั้น ม.6	-	0.00
รวม	86	100.00
ระดับความสามารถ		
อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้	22	25.58
อ่านออก เขียนไม่ได้	15	17.44
อ่านออก เขียนได้บ้าง	8	9.31
อ่านออก เขียนได้	81	47.67
รวม	86	100.00
สถานภาพ		
โสด	82	0.00
สมรส	4	95.35
ม่าย/หย่าร้าง	-	4.65
แยกกันอยู่	-	0.00
รวม	86	100.00

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการรับข่าวสาร

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านการรับข่าวสาร นำมาวิเคราะห์สมาชิกกลุ่มภูสัน หมู่บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่ากลุ่มภูสันเป็นชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เผ่าเย้า) มีพื้นที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงมีสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำที่มีความหลากหลายทาง

ชีวภาพ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่รักป่าไม้ รักธรรมชาติ รักสิ่งแวดล้อม รักวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าตนเอง ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ อย่างหลากหลาย

การได้รับความรู้ ข่าวสารต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การประชุมจากผู้นำหมู่บ้าน จากโรงเรียน คณะครูสื่อสารผ่านนักเรียน ป้ายประกาศต่าง ๆ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและองค์กรเอกชนต่างๆ ที่มีโอกาสเข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน

กิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติของกลุ่มภูส่น ได้นำบทเรียนมาจากบรรพบุรุษ ผู้นำและตัวอย่างที่ดีจากแหล่งอื่น มีกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ ปลูกภูเขา(ปลาสร้อยหินหรือปลารุ่ง) การอนุรักษ์สัตว์ป่า ทำให้กลุ่มมีผลงานดีเด่น มีองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเรียนรู้มากมาย

4.2 การใช้ประโยชน์ป่าด้าวของกลุ่มภูส่น

การจัดการป่าด้าวของกลุ่มภูส่น บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ด้าว หรือ ชิด เป็นอาหารของมนุษย์ที่นำเอามาเป็นขนมหวานและนำยอดอ่อนมารับประทาน ทำให้ปริมาณด้าวในพื้นที่ป่าชุมชนหลายพื้นที่ลดจำนวนลง หรือหมดไปพร้อมกับป่าไม้ที่รัฐบาลให้บริษัททำไม้สัมปทานป่า ตามกฎหมาย ป่าไม้จึงลดลง ต้นด้าวจึงมีโอกาที่จะสูญพันธุ์ไปด้วย ด้าวเป็นพืชที่อยู่ในตระกูลปาล์ม เช่นเดียวกับมะพร้าว ตาล ต้นด้าวเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ไม่มีกิ่งก้าน และเป็นพืชที่ออกดอกครั้งเดียว เมื่อดอกหมดแล้วก็จะตายลงทันที ที่เมล็ดด้าวในทะเลสาบสุดท้ายแก่หมด ทำให้ด้าวลดจำนวนลงส่งผลให้ด้าวในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านสันเจริญหายากมากขึ้น ผู้เก็บจึงมีรายได้จากการเก็บด้าวน้อยลง ชุมชนได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนที่มีด้าวนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนดังนี้

4.2.1 การกำหนดวิธีการจัดการป่าด้าว

ชุมชนบ้านสันเจริญเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอท่าวังผา แนวเขตติดกับอำเภอปง จังหวัดพะเยา มีเทือกเขาดอยยาว หรือยอดภูส่น เป็นแนวเขตกั้นระหว่างจังหวัดพะเยากับจังหวัดน่าน ชาวบ้านได้อาศัยอยู่บริเวณป่าแห่งนี้เป็นเวลาช้านานหลายชั่วอายุคน ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านผูกพันกับป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างหลากหลาย ต้นด้าวเป็นพืชที่มีประโยชน์สามารถนำมาบริโภคและนำผลผลิตจากด้าวมานำจำหน่ายทำให้เกิดรายได้เสริมให้แก่สมาชิกกลุ่มภูส่นทุกครอบครัว ในช่วงระยะเวลา 3-4 เดือน โดยมีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 30,000 บาท เนื่องจาก

ข้าวเป็นพืชที่ให้ดอกผลและตาย นอกจากนั้นยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้เสริมให้แก่ชุมชนเป็นอย่างดี จึงเป็นปัญหาในการแย่งชิงดินข้าว ซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวม ทำให้ปริมาณดินข้าวลดจำนวนลงมาก จากสาเหตุนี้เอง ทำให้ชุมชนกลุ่มภูสันได้หาแนวทางการจัดการป่าข้าวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปกครองหมู่บ้าน ได้หาวิธีการหลายรูปแบบ ทั้งปรึกษาหารือและขอคำแนะนำจากองค์กรต่าง ๆ และได้นำปัญหาต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้าน ภายหลังปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา หมู่บ้านได้ประชุมได้ตกลงกำหนดวิธีการจัดการป่าข้าวขึ้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น คือ การจัดสรรพื้นที่ป่าชุมชนให้สมาชิกทุกคนรอบครัวได้มีส่วนดูแลรับผิดชอบ แบ่งออกเป็นแปลงให้แก่ครอบครัวได้ใช้ประโยชน์จากข้าวในพื้นที่แปลงป่าชุมชนของแต่ละครอบครัว ห้ามละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยมีกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเป็นทางการ นอกจากนั้นยังมีการพัฒนาพื้นที่รับผิดชอบแปลงป่าชุมชนของตนเอง ได้แก่ การทำแนวคันไฟ การปลูกข้าวเพิ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านมีกฎระเบียบนำไปสู่การจัดการป่าข้าวที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4.2.2 การบริโภค

ข้าวเป็นพืชที่สามารถใช้ยอดอ่อนรับประทานและใช้เมล็ดอ่อนมาเป็นขนมหวาน การบริโภคยอดอ่อนของข้าว ชุมชนบ้านสันเจริญ ซึ่งเป็นชาวเขามีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญหาร ป่าไม้จึงเป็นประโยชน์สำหรับปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ข้าวจึงเป็นพืชที่มีความต้องการของมนุษย์ทั้งเป็นอาหาร เช่น ยอดอ่อนของข้าว และเมล็ดข้าว นอกจากนั้นยังใช้ต้นแ่มาสร้างที่อยู่อาศัย รวมถึงใบของข้าวสามารถนำมาดมหลังคาได้เป็นอย่างดี จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ข้าวเป็นพืชที่มีความต้องการในการบริโภคของมนุษย์ในหลายทาง เช่น

ก. การใช้ประโยชน์จากป่าข้าว ชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งอาหาร และจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว

ข. การแบ่งปันผลประโยชน์จากข้าว เนื่องจากข้าวเป็นพืชที่มีประโยชน์โดยตรง ชุมชนจึงได้มีการแบ่งสรรพื้นที่ในการจัดเก็บผลผลิตจากข้าว และดูแลการจัดการป่าชุมชนควบคู่กันไป ให้เกิดความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้กลุ่มภูสันได้จัดตั้งกองทุนที่จะนำมาพัฒนาป่าชุมชนหรือป่าข้าวให้มีความยั่งยืน โดยวิธีการจัดเก็บรายได้ที่มาจากข้าว เป็นต้น

4.2.3 การตลาด

เมล็ดอ่อนของข้าวเป็นสินค้าที่ทำรายได้เข้าสู่หมู่บ้านสันเจริญ หรือหมู่บ้านที่มีป่าข้าว ซึ่งเป็นรายได้ที่ดีไม่มีต้นทุนในการผลิตเหมือนกับพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มีการจัดการบำรุงดูแลรักษา ซึ่งเป็นต้นทุนที่สูงมากแต่ต้นข้าวเป็นพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยอาศัยดินไม้อื่นและสภาพภูมิอากาศค่อนข้างเย็นจึงจะพบข้าวขึ้นอยู่ในปริมาณมาก ในเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น จากการศึกษาพบว่า ชุมชนกลุ่มภูสันมีกระบวนการจัดการผลิตข้าวดังนี้

ก. การจัดการด้านตลาด ในอดีตข้าวมีปริมาณมากการจำหน่ายจะมีพ่อค้าจากในเมืองเป็นผู้มาซื้อข้าวโดยกำหนดราคาเอง ทำให้ข้าวมีราคาต่ำ การจัดเก็บข้าวต้องเก็บให้ได้ในปริมาณมากเพื่อที่จะให้ได้เงินมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นต้นข้าวจะถูกทำลายในปริมาณที่สูง และมีการจัดเก็บแบบไม่ถูกวิธี เช่น ตัดต้นข้าวทั้งต้น หรือบางครั้งจะเข้าไปในป่าแล้วตัดทะลายข้าวเป็นจำนวนมาก ทำให้การต้มหีบเอาเมล็ดข้าวออกไม่ทันจะทำให้เน่าเสียเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงมีวิธีการศึกษาด้านตลาดโดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำผลผลิตออกไปสู่ในเมือง และมีการตกลงด้านราคากับเจ้าของโรงงานแปรรูปข้าว และได้กำหนดวิธีการแบ่งรายได้เข้ากองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านทำให้การจัดการด้านการตลาดของกลุ่มภูสันพัฒนาขึ้นระดับหนึ่ง

ข. การสื่อสาร เนื่องจากปัจจุบันการสื่อสารได้พัฒนาขึ้นทำให้ชุมชนสามารถติดต่อหาตลาดกับโรงงานแปรรูป โดยในชุมชนจะมีโทรศัพท์ประจำหมู่บ้าน เมื่อสมาชิกเก็บข้าวได้สามารถติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ทำให้การจัดการด้านตลาดไม่ถูกพ่อค้าเอารัดเอาเปรียบจึงลดปัญหาในการแปรรูปข้าวในชุมชน

ค. รายได้จากข้าว สมาชิกกลุ่มภูสันได้มีข้อตกลงเป็นกติกาในการจัดการป่าข้าว โดยเฉพาะวิธีการแบ่งสรรพื้นที่รับผิดชอบในป่าชุมชน มีการจัดการป่าชุมชนในเขตครอบครัวของตนเอง ทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถจัดเก็บข้าวในช่วงเวลาใดก็ได้ ซึ่งไม่มีใครละเมิดสิทธิ์ในเขตรับผิดชอบเพราะมีกฎระเบียบกำหนดไว้ ผู้ใดลักขโมยข้าวจากพื้นที่รับผิดชอบของผู้อื่นจะถูกลงโทษโดยให้ย้ายครอบครัวออกจากหมู่บ้าน รายได้ของสมาชิกจากการเก็บข้าวส่วนใหญ่เฉลี่ยครอบครัวละ 30,000 บาท รายได้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละครอบครัว ซึ่งจะมีข้าวติดดอกออกผลตามปริมาณของต้นข้าว และครอบครัวที่มีรายได้น้อย เนื่องจากพื้นที่รับผิดชอบมีต้นข้าวจำนวนน้อย แต่ละครอบครัวจึงได้มีการปรับปรุงปลูกข้าวเพิ่มขึ้นในแปลงของตนเอง และบำรุงรักษาจัดการป่าชุมชนของตนเองเป็นอย่างดีเพื่อที่จะมีรายได้จากการจัดเก็บข้าวเพิ่มขึ้น นับว่าเป็นวิธีการจัดการตามภูมิปัญญาของชุมชนเป็นอย่างดี

4.2.4 ระบบนิเวศป่าด้าว

จากการสังเกตและได้เข้าไปเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มสมาชิกภูสันทำให้ทราบว่า ดันด้าว เป็นพืชที่อาศัยร่วมกับต้นไม้อื่น และชอบสภาพอากาศที่เย็น โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านสันเจริญ ซึ่งมีสภาพป่าไม้เป็นป่าดงดิบ มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ตั้งชุมชนมีระดับความสูงจากระดับทะเลประมาณ 600-1,700 เมตร ทำให้บริเวณแห่งนี้เป็นป่าต้นน้ำ และมีลำห้วยน้อยใหญ่จำนวนมากหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำยาว และน้ำ่านซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญในสี่แคว คือ ปิง วัง ยม และน่าน ทำให้บริเวณผืนป่าชุมชนแห่งนี้มีระบบนิเวศค่อนข้างจะสมบูรณ์มีป่าไม้ มีต้นน้ำลำธาร มีสัตว์แมลงหลายชนิด มีพันธุ์พืชสมุนไพรอย่างหลากหลาย

4.2.5 ความเชื่อของชุมชน

ชุมชนบ้านสันเจริญเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) ที่มีวัฒนธรรมประเพณี มีความเชื่อในเรื่องผีที่คอยคุ้มครองรักษาสมาชิกในครอบครัวให้มีความสุข และมีความเชื่อมโยงกับป่าไม้ ทำให้ทุกคนมีความรัก มีความผูกพันอยู่กับป่า นอกจากนั้นชุมชนจะใช้พิธีกรรมการเลี้ยงผี ซึ่งเป็นความเชื่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้นำชุมชนได้นำพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมาประยุกต์ใช้กับป่า และทำพิธีบวชป่าตามประเพณีชาวเขา และสัมพันธ์กับพิธีศาสนาพุทธ ได้นิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมบวชป่าชุมชนของบ้านสันเจริญเมื่อปี พ.ศ. 2539 ทำให้ผืนป่าชุมชนแห่งนี้ได้มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดความยั่งยืน

4.2.6 การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ตามวิถีชีวิตของชาวเขา คนอยู่กับป่าถ้าไม่มีป่าคนก็จะอยู่ไม่ได้ ชุมชนแห่งนี้จึงอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้จากผืนป่าธรรมชาติมาตั้งแต่บรรพบุรุษและได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทำให้พวกเขามีความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร และเห็นคุณค่าของป่าไม้ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากธรรมชาติสืบต่อกันมาหลายยุคทำให้ได้เรียนรู้เรื่องธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต เช่น ต้นไม้ที่เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร เป็นอาหารของสัตว์ป่า เป็นที่อยู่อาศัยของนกและแมลง ป่าไม้จะเป็นตัวเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนในทรัพยากรที่มีค่า ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ ได้ฟังฟัง จากผืนป่ามาเป็นเวลายาวนาน ทำให้ชุมชนกลุ่มภูสันทำได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่มีความหลากหลายอย่างคุ้มค่า ทำให้การจัดการป่าชุมชนสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นมาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป

ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโส กรรมการหมู่บ้านสันเจริญ ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลจึงได้คิดแนวทางการจัดการป่าด้าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เพื่อให้การจัดการป่าด้าวบังเกิดผลประโยชน์ และมี

ประสิทธิภาพสูงสุด ควบคู่ไปกับการจัดการป่าชุมชน ให้มีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ชุมชนแห่งนี้จึงมีกิจกรรม ผลงานที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

1) กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ

2) กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ (มีตาน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า น้ำออกกรู) พื้นที่บริเวณนี้ เป็นแปลงป่าที่กลุ่มภูสันกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่า พันธุ์สัตว์น้ำ โดยห้ามมิให้ผู้ใด นำทรัพยากรธรรมชาติออกจากแปลงป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด

3) กิจกรรมการอนุรักษ์ปลากุเลา (ปลาปรุง หรือ ปลาสร้อยหิน) เป็นปลาที่หายากพันธุ์หนึ่ง ที่ชอบน้ำสะอาด ไหลเชี่ยว ตามโขดหิน ซึ่งชาวบ้านได้กำหนดเขตลำห้วยน้ำลึก บริเวณน้ำออกกรู ประมาณ 1 กิโลเมตร ห้ามมิให้ผู้ใดจับสัตว์น้ำ ทำให้มีพันธุ์ปลาที่อาศัยบริเวณลำห้วยมีปริมาณมาก ส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน นักวิชาการ สถานศึกษาต่าง ๆ เข้ามาเรียนรู้ศึกษาพันธุ์ปลากุเลา

4) กิจกรรมการปลูกป่าพัฒนาชุมชน หมู่บ้านแห่งนี้ มีการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการปลูกป่าร่วมกับโรงเรียน หน่วยจัดการต้นน้ำ เนื่องในวันสำคัญของชาติ ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชน โดยมูลนิธิวันพฤกษ์เฉลิมพระเกียรติ ร.9 ได้เข้ามามีส่วนร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ปีที่ 50 ผ่านชมรมอัยบ้านอำเภอท่าวังผาซึ่งเป็นองค์กรที่มีกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผ่านกลุ่มอัยเมืองน่าน จังหวัดน่าน การปลูกป่าพัฒนาชุมชนได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ นักวิชาการ ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน

5) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้ มีธรรมชาติ ป่าไม้ มีตาน้ำขนาดใหญ่ (น้ำออกกรู) มีกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรอย่างหลากหลาย มีพืชสมุนไพรที่สำคัญ มีวิถีชีวิตชาวไทยภูเขา มีภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นที่สนใจของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้ามาเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างต่อเนื่อง

การจัดการป่าต้นน้ำของกลุ่มภูสัน ที่มีกิจกรรมที่มีคุณค่ายิ่ง ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนายั่งยืนต่อไป

4.3 การจัดการป่าต้นน้ำ และการจัดการป่าชุมชนของกลุ่มภูสัน

การจัดการป่าต้นน้ำของกลุ่มภูสัน บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีประวัติความเป็นมา คือ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูสัน ตั้งอยู่บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลผาทอง

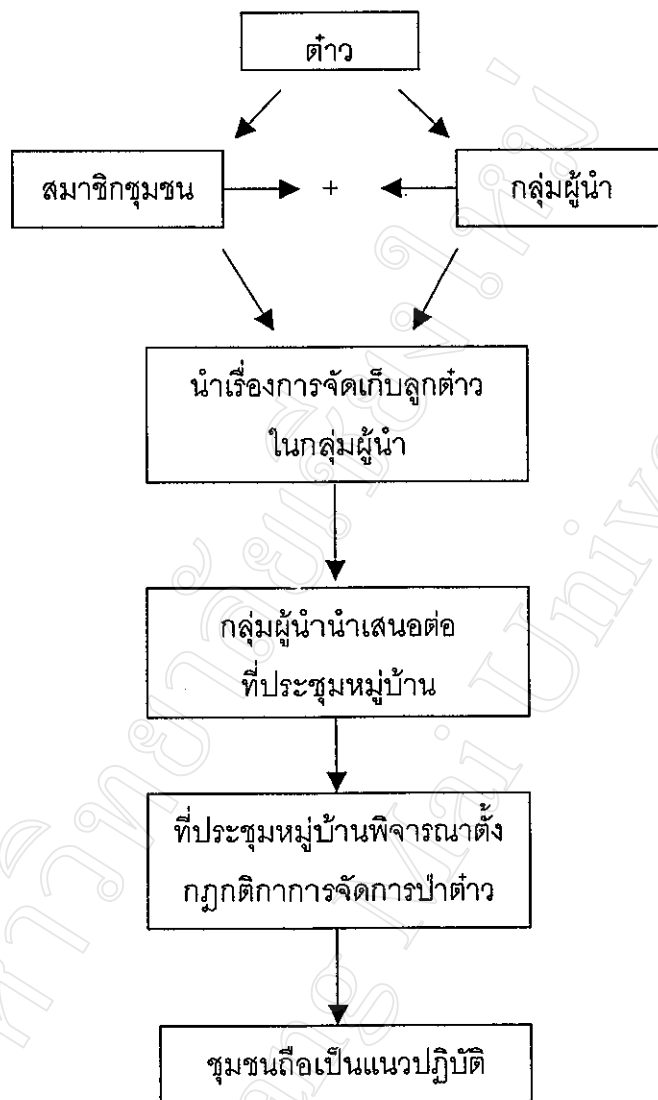
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เริ่มต้นจากชีวิตทุกชีวิตกำเนิดจากผืนป่า ต้นไม้ ต้นน้ำ ลำธาร มวลมนุษย์ สัตว์น้อยใหญ่ในผืนโลก ทุกชีวิตต่างต้องการที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีมันสมองอันชาญฉลาด จึงคิดเอาเปรียบและทำลายธรรมชาติอย่างหลงตัวว่ามีความเก่งกาจกว่าทุกชีวิต สุดท้าย คือ จุดจบของทุกชีวิต และมีผลกระทบต่อมวลมนุษย์โดยทั่วไป สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ธรรมชาติแปรปรวน ทำลายมนุษย์อยู่ทุกวันนี้ เพราะธรรมชาติไม่สมดุล กลุ่มภูส่นจึงมีแนวคิดในการจัดการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติขึ้น เนื่องจากบริเวณ “ภูส่น” เป็นพื้นที่ป่าผืนเดียวและผืนสุดท้ายทางทิศตะวันตกของอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นป่าต้นน้ำสำคัญที่ไหลลงสู่เบื้องล่าง หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนที่อยู่อาศัยในแถบพื้นที่จังหวัดน่าน และจังหวัดที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยาตามลำดับ แต่นับวันป่าผืนนี้ถูกทำลายลงทุกขณะ ด้วยมือของมนุษย์ ต้นน้ำลำธาร สำหรับบางสายแห้งหายลดน้อยลงไป จากปัญหาดังกล่าว จึงเกิดแรงกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้ง “ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูส่น” ขึ้น เพื่อพิทักษ์รักษาป่าผืนนี้ให้คงอยู่ทุกวิถีทาง โดยความร่วมมือของคณะครู นำโดย นายไสว ช่างเงิน ครูใหญ่โรงเรียนบ้านสันเจริญ ประชาชนในหมู่บ้านสันเจริญ นำโดย นายเจริญศักดิ์ เลิศวรยุทธ์ อดีตผู้ใหญ่บ้าน ดำเนินการอย่างจริงจัง ในรูปกลุ่มพลังมวลชนที่มีกรรมการที่เข้มแข็ง ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนหลายหน่วยงาน ในรูปของความคิด กำลังใจ กำลังทรัพย์ การบริจาคสิ่งของ เพื่อเป็นไปตามเจตนารมณ์ของ “กลุ่มภูส่น” ที่มุ่งมั่นปลูกฝังทัศนคติ จิตสำนึกในการหวงแหนผืนป่าสุดท้ายนี้สืบต่อไป

4.3.1 การกำหนดวิธีการจัดการป่าต้นน้ำของกลุ่มภูส่น

การจัดการป่าชุมชนกรณีป่าต้นน้ำของกลุ่มภูส่น บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จากที่ชุมชนชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เผ่าเย้า) ได้รวมกลุ่มตั้งเป็นชุมชนหมู่บ้านโดยการได้รับการอนุมัติหมู่บ้านเป็นเอกเทศ องค์กรชาวบ้านได้ตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติที่คงเหลือเป็นผืนป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำสายสำคัญ ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำน่าน มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นองค์กรชาวบ้านที่มีกิจกรรม ตั้งกฎ ระเบียบ กติกา และคณะกรรมการอย่างเข้มแข็ง ชื่อว่า “ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มภูส่น”

กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนและกลุ่มภูส่นมีความเข้มแข็งอีกกิจกรรมหนึ่งได้แก่ การเก็บหาของป่า คือ ผลลูกตำว (ลูกซิด) เป็นผลผลิตที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวทุกครอบครัวในรอบ 3 - 4 เดือน (สิงหาคม – พฤศจิกายนของทุกปี) นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำขึ้น ตามกรอบวิธีคิดตั้งแบบจำลองการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ดังนี้

กรอบวิธีการจัดการป่าต้วของกลุ่มภูถัน

แผนภูมิที่ 2 กรอบวิธีการจัดการป่าต้วของกลุ่มภูถัน

จากกรอบวิธีคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เมื่อชุมชนประสบปัญหา สมาชิกผู้เผชิญปัญหา หรือกลุ่มผู้นำ จะนำเรื่องเข้าหารือในกลุ่ม เพื่อปรึกษาหารือแนวทางแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินการ เมื่อเห็นพ้องต้องกันแล้วจึงจะมีการเรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อนำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุม โดยสิ่งที่คุณำเสนอมักจะเป็นแนวทางเบื้องต้นให้ชาวบ้านช่วยกันอภิปราย ซึ่งกลุ่มผู้นำจะชี้แจงและปรับปรุงแก้ไขตามความเห็นของชาวบ้านส่วนใหญ่ เมื่อชุมชนส่วนใหญ่ เห็นพ้องต้องกันแล้ว กลุ่มผู้นำจะประกาศให้ชุมชนถือปฏิบัติต่อไป ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาขอแบ่งการกำหนดวิธีการจัดการป่าต้วออกเป็น 8 หัวข้อย่อย คือ

1) ข้อบังคับของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูสันทันมีดังนี้

ข้อที่ 1 ชมรมนี้มีนามว่า “ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูสันทัน” ใช้อักษรย่อ อภส. เครื่องหมายสัญลักษณ์ ตราชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูสันทัน ธรรมชาติ ทิวทัศน์ นกอิสระ”

ข้อที่ 2 สำนักงานอยู่ที่โรงเรียนสันเจริญ กลุ่มโรงเรียนราชพฤกษ์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าวังผา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน

ข้อที่ 3 ชมรมมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 3.1 เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติในเขตพื้นที่บ้านสันเจริญ
- 3.2 เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่สมาชิกและเยาวชนทั่วไปรักสิ่งแวดล้อม
- 3.3 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 3.4 เพื่อพัฒนาการศึกษาของเยาวชนและสมาชิกกลุ่มภูสันทันให้มีคุณภาพ
- 3.5 เพื่อส่งเสริมอาชีพสมาชิกของชมรมให้ดีขึ้น

ฯลฯ

2) นโยบาย

ข้อที่ 4 ชมรมนี้มีนโยบายที่จะดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ อนุรักษ์ธรรมชาติ ประสานงานชุมชน ส่งเสริมการพัฒนา การศึกษา คือ ชีวิต

3) สมาชิกภาพ

ข้อที่ 5 คุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นสมาชิก

5.1 สมาชิกถาวร (ราษฎรในหมู่บ้านทุกคน)

5.2 สมาชิกสามัญ (เป็นสมาชิกที่สมัครเข้าร่วมอุดมการณ์โดยไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อข้อบังคับของชมรม) การรับสมาชิก

ข้อที่ 6 ผู้ประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิก พึงแสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษร ต่อเลขานุการของชมรม หรือ กรรมการท่านใดท่านหนึ่ง (โดยเขียนเป็นใบสมัครเป็นสมาชิกและได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการ)

ข้อที่ 7 สมาชิกภาพย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

7.1 ตาย

7.2 ลาออก

7.3 ประพฤติตนเสื่อมเสียต่อหมู่คณะและคณะกรรมการ ได้พิจารณาแล้วมีมติให้ออกสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

ข้อที่ 8 สมาชิกมีสิทธิ์เสนอความเห็นชอบได้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการของชมรมฯ

ข้อที่ 9 สมาชิกย่อมได้รับประโยชน์ต่าง ๆ อันพึงมีพึงได้เนื่องจากการดำเนินงานชมรมฯ และเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์และนโยบายของชมรม

ข้อที่ 10 สมาชิกมีหน้าที่ชำระค่าบำรุงตลอดชีพ 30 บาท

ข้อที่ 11 สมาชิกมีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของชมรม

ข้อที่ 12 ชมรมฯ จะดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของชมรมฯ ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการคณะหนึ่ง ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกในการประชุมของชมรมฯ

12.1 กรรมการบริหารคณะนี้ ประกอบด้วยกรรมการ 15 คน

- ประธานชมรม	1	คน
- รองประธาน	4	คน
- เลขานุการ	1	คน
- ผู้ช่วยเลขานุการ	1	คน
- เกร็ดญิก	1	คน
- ผู้ช่วยเกร็ดญิก	1	คน
- นายทะเบียน	1	คน
- ผู้ช่วยนายทะเบียน	1	คน
- ปฏิคม	2	คน
- ประชาสัมพันธ์	2	คน

กรรมการที่ปรึกษาตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร คณะกรรมการให้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงคราวออกตามวาระ ให้ประธานคัดเลือกกรรมการช่อมภายใน 30 วัน แต่กรรมการที่ได้รับคัดเลือกอยู่ในตำแหน่งได้เพียงกำหนดเวลาของผู้ที่ตนแทน

ข้อที่ 13 ข้อบังคับนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามโอกาสอันควร

4) กฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มญาติ

ข้อที่ 1 การพัฒนาหมู่บ้าน โรงเรียน ถนนและสถานที่สาธารณะประโยชน์ สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน หากไม่มาร่วมพัฒนาโดยไม่มีเหตุอันควร มีมติที่ประชุมกำหนดชดใช้การละเมิดกฎข้อบังคับตั้งแต่ 100 – 200 บาทต่อครั้ง

ข้อที่ 2 การทำลายสิ่งของผู้อื่น หรือของสาธารณะ ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดชดใช้การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็น 5 เท่าถึง 10 เท่าของสิ่งของนั้น ๆ แล้วแต่กรณี

ข้อที่ 3 การลักขโมยของทุกชนิด ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุม มีกำหนดชดใช้การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็น 10 เท่าของสิ่ง ของนั้น ๆ แล้วแต่กรณี

ข้อที่ 4 การปล่อยหมู(สุกร) มารบกวนบ้านของผู้อื่น หรือทำลายสิ่งของสาธารณะ ฝ่าฝืน มีมติที่ประชุม มีกำหนดชดใช้การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็น 2 เท่าของสิ่งของ และถ้าหากหมูตาย เจ้าของหมูไม่สามารถเอาโทษผู้อื่นได้

ข้อที่ 5 การยิงปืนภายในหมู่บ้านยามวิกาล มีมติที่ประชุม มีกำหนดชดใช้การละเมิดกฎข้อบังคับ น้ดละ 100 – 200 บาท แล้วแต่กรณี ยกเว้นการประกอบพิธีสำคัญของหมู่บ้านหรือประเพณีพิเศษของชาวเมี่ยน

ข้อที่ 6 การประชุมประจำเดือน หากไม่มาประชุมโดยไม่มีเหตุอันควร ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุม มีกำหนดชดใช้การละเมิดกฎ ข้อบังคับ ครั้งละ 50 บาท

ข้อที่ 7 กรณีผู้สาว กรณีหญิงสาวไม่ยินยอม มีมติที่ประชุมกำหนดชดใช้ตามประเพณีชาวเมี่ยนผู้เสียหาย ตั้งแต่ 6,000 – 10,000 บาท กรณีมีผู้กับเมียหรือสามีผู้อื่น มีมติที่ประชุมกำหนดชดใช้ผู้เสียหายตั้งแต่ 6,000 - 15,000 บาท

ข้อที่ 8 การทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บหรือพิการ โดยมีเจตนา ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุม กำหนดชดใช้ผู้เสียหาย ตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป แล้วแต่กรณี

ข้อที่ 9 บุคคลใดก็ตาม ห้ามนำของผิดกฎหมายเข้าหมู่บ้านสันเจริญโดยเด็ดขาด ฝ่าฝืน ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดชดใช้ของกลาง ส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายหรือทางหมู่บ้านนำมาใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวม

ข้อที่ 10 การปลูกพืชเสพติดทุกชนิด ห้ามบุคคลในหมู่บ้าน หรือบุคคลอื่น ปลูกพืชเสพติดดังกล่าวในเขตหมู่บ้านหากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุม แจ้งราชการดำเนินการต่อไป

ข้อที่ 11 ห้ามบุคคลในหมู่บ้านล่องลำข้ามเขตไปทำลายหรือทำผิดกฎหมายข้อบังคับหมู่บ้านอื่น มีมติที่ประชุมให้บุคคลดังกล่าว รับผิดชอบตามกฎหมาย ข้อบังคับของหมู่บ้านนั้น

ข้อที่ 12 ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการละเมิดกฎ ชดใช้คนละ 100 – 500 บาท

ข้อที่ 13 การจัดแบ่งพื้นที่รับผิดชอบเขตป่าชุมชน ให้ทุกครอบครัวมีการจัดการดูแลรักษาและจัดเก็บลูกต้าวในแปลงตนเองที่ครอบครัวรับผิดชอบ หากละเมิดล่วงล้ำ เขตรับผิดชอบครอบครัวสมาชิกคนอื่น มีมติให้ปรับเป็นเงิน 10,000 บาทต่อครั้ง

5) การรักษาป่าไม้ การรักษาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ข้อที่ 1 ห้ามนำพันธุ์ไม้ทุกชนิดออกจากผืนป่าและแหล่งท่องเที่ยว หากฝ่าฝืน มีมติที่ประชุมกำหนดการชดใช้การละเมิดข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 100 – 500 บาท

ข้อที่ 2 ห้ามทิ้งขยะ กระจาอง ถูพลาสติกทุกชนิด ที่ทำลายธรรมชาติ ในบริเวณ สถานที่ท่องเที่ยว หากฝ่าฝืนที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 10 - 100 บาท

ข้อที่ 3 ห้ามทำลายฝ้ายหรือสิ่งของสาธารณประโยชน์ หากฝ่าฝืน ที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 100 บาทขึ้นไป หรือตามทรัพย์สินที่เสียหาย

ข้อที่ 4 ห้ามเข้าพักหลับนอนในบริเวณเขตหวห้าม หากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 100 บาท

ข้อที่ 5 ช่วยกันส่งเสริม ฟื้นฟู สถานที่ท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

6) การรักษาต้นน้ำลำธาร

ข้อที่ 1 กำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำทุกชนิด บริเวณต้นน้ำลำธาร (น้ำออกภู) จากทำน้ำเข้าเขี้ยว ถึงทำน้ำสบห้วยปลาวิด ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร โดยมีให้ผู้ใช้ได้จับหรือหาพันธุ์สัตว์น้ำในบริเวณดังกล่าวโดยเด็ดขาดหากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎข้อบังคับ เป็นเงิน ครั้งละ 200 - 500 บาท

ข้อที่ 2 การใช้วัตถุระเบิดทุกชนิดจับสัตว์น้ำในพื้นที่แหล่งน้ำบ้านสันเจริญ หากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 200 - 500 บาท

ข้อที่ 3 การใช้สารเคมีเป็นพิษ ทำการเมื่อปลาในบริเวณพื้นที่แหล่งน้ำบ้านสันเจริญ หากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 200 - 500 บาท

ข้อที่ 4 การทำลายหรือปล่อยสารเคมีเป็นพิษลงแหล่งน้ำลำธาร หากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎ ข้อบังคับ เป็นเงินครั้งละ 500 - 1,000 บาท

7) การรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

กำหนดพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุกชนิด ตั้งแต่เขตบริเวณน้ำออกภู ไปจนถึงบริเวณห้วยปลาถั่ง พื้นที่ป่าอนุรักษ์ประมาณ 150 ไร่เศษ โดยกำหนดดังนี้ ห้ามนำอาวุธปืนเข้าเขตที่กำหนด ห้ามจับสัตว์ป่าทุกชนิดออกจากพื้นที่กำหนด ห้ามนำพันธุ์ไม้ทุกชนิดออกจากพื้นที่กำหนด บุคคลใดฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎข้อบังคับ ปรับเป็นเงินครั้งละ 500 บาทขึ้นไป

8) การป้องกันรักษาป่า

กำหนดพื้นที่บริเวณบ้านสันเจริญ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 20,600 ไร่ หมู่บ้านได้กำหนดแนวกันไฟเป็นระยะทาง 15 กิโลเมตร และมีคณะกรรมการป้องกันไฟป่าอย่างเข้มแข็ง ผู้ใดทำให้เกิดไฟไหม้ หากฝ่าฝืนมีมติที่ประชุมกำหนดการใช้ การละเมิดกฎ ข้อบังคับ โดยส่งให้เจ้าหน้าที่ปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจกำหนดการตามกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎของหมู่บ้าน ให้ชดใช้ค่าเสียหาย ตามทรัพย์สินของผู้ที่ถูกไฟไหม้ตามราคาทรัพย์สินนั้น ๆ

4.3.2 กระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าตัวของกลุ่มภูส่น

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านสันเจริญแห่งนี้ ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สามารถรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้นภายใต้ชื่อว่า “ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูส่น” มีกิจกรรมที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น การอนุรักษ์ป่าชุมชน การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีชาวเมี่ยน การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมการปลูกป่าพัฒนาชุมชน และกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากที่มาสนับสนุนทำให้ชุมชนมีการจัดการป่าตัวอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของชุมชนแห่งนี้ได้เรียนรู้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผืนป่า จากธรรมชาติ ซึ่งได้ถ่ายทอดสืบกันมา และชุมชนมีการเรียนรู้จากเครือข่ายต่าง ๆ จากภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยจัดการต้นน้ำ กรมการปกครอง หน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานสาธารณสุข ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ หน่วยงานราชการเหล่านี้มีหน้าที่รับนโยบายจากรัฐไปสู่ชุมชนให้ปฏิบัติตามขอบเขตของงานที่มีรูปแบบสำเร็จรูป ชุมชนมักจะไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นชุมชนยังได้เรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น กลุ่มฮักเมืองน่าน สมาคมไทยแพทย์ มูลนิธิวันพฤกษเฉลิมพระเกียรติ ร. 9 มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และมีองค์กรอื่นอีกมากมายได้ร่วมถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ และยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น นอกจากนี้ นักวิชาการได้เข้าไปมีส่วนสนับสนุนด้านวิชาการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความสมดุลของระบบนิเวศส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ โดยแสดงจำนวนความถี่และร้อยละ ตามตารางที่ 2 พบว่าการฝึกอบรมเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ร้อยละ 100 สมาชิกได้รับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ด้านการฝึกอบรมเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกครัวเรือน (ดูตารางที่ 2) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่าสมาชิกกลุ่มภูส่น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรกันทุกครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังแสดงตามตารางที่ 2 การมีส่วนร่วมการปลูกป่าชุมชน พบว่า สมาชิกกลุ่มภูส่นได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าชุมชน ร้อยละ 100 จากการสัมภาษณ์ยังพบว่าได้เข้าร่วมการปลูกป่าร่วมกับโรงเรียน ภายใต้โครงการปลูกป่าเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ 2 เมษายน และเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ปีที่ 50 ที่สำคัญชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในโครงการ ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ โครงการปลูกป่าพัฒนาชุมชน ภายใต้โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติของมูลนิธิวันพฤกษเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ผ่านมูลนิธิฮักเมืองน่าน และชาวบ้านได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐภายใต้

เขตพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยจัดการต้นน้ำ น้ำแหม่น ทำให้สมาชิกกลุ่มภูสันได้มีส่วนร่วมการปลูกป่าชุมชนกันทุกหลังคาเรือน และทุกคนในหมู่บ้าน (ดูตารางที่ 2) การได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติของกลุ่มภูสัน พบว่า ร้อยละ 69.77 เคยร่วมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยหมู่บ้านนี้จะมีกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ เช่น อนุรักษ์ป่าชุมชน อนุรักษ์สัตว์ป่า อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (ปลาลูกเขา) เป็นต้น และร้อยละ 30.23 ไม่เคยเป็นกรรมการ (ดูตารางที่ 2)

การตัดต้นตำวในพื้นที่เขตป่าชุมชน ของสมาชิกกลุ่มภูสัน พบว่า ร้อยละ 100 ทุกครอบครัวมีการตัดต้นตำวเพื่อนำยอดอ่อนมาบริโภค เนื่องจากเป็นอาหารที่มีรสชาติดี ร้อย จากการสัมภาษณ์ทุกครอบครัวมีการตัดต้นตำว ดังแสดงในตารางที่ 2

การตัดต้นตำวของสมาชิกกลุ่มภูสันในรอบ 1 ปี พบว่า ร้อยละ 76.74 ตัดต้นตำวจำนวน 1 – 5 ต้น ร้อยละ 20.93 ตัดต้นตำวจำนวน 6 – 10 ต้น และร้อยละ 2.33 ตัดต้นตำว 11 – 15 ต้น ซึ่งต้นตำวที่ชาวบ้านตัดนั้น ส่วนใหญ่จะนำยอดอ่อนมาทำอาหารทั้งในครัวเรือนและนำมาประกอบอาหารเลี้ยงแขก (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ข้อมูลการจัดการป่าตำว

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
การฝึกอบรมการจัดการทรัพยากร		
ไม่เคยอบรม	-	0.00
เคยอบรม	86	100.00
รวม	86	100.00
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		
ไม่เคย	-	0.00
เคย	86	100.00
รวม	86	100.00
การเข้าร่วมปลูกป่าชุมชน		
ไม่เคย	-	0.00
เคย	86	100.00
รวม	86	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
การเป็นคณะกรรมการ		
ไม่เคย	26	30.23
เคย	60	69.77
รวม	86	100.00
การตัดต้นตำลงในเขตป่าชุมชน		
ไม่เคย	-	0.00
เคย	86	100.00
รวม	86	100.00
สมาชิกตัดต้นตำว(ต้น)		
1 - 5	66	76.74
6 - 10	18	20.93
11 - 15	2	2.33
15 ต้นขึ้นไป	-	0.00
รวม	86	100.00

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้ของสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มภูส่นในเวลา 1 ปี จากการเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า สมาชิกส่วนใหญ่จะมีรายได้เสริมจากการเก็บลูกตำวจากพื้นที่ป่าชุมชน ตั้งแต่ 25,001 - 30,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 16.28 รองลงมา 35,001 - 40,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 15.12 และต่ำสุดตั้งแต่ 1,000 - 5,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 2.33 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การมีรายได้จากเมล็ดตำวในรอบ 1 ปี

รายได้จากลูกตำว(บาท)	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1,000 - 5,000	2	2.33
5,001 - 10,000	3	3.49
10,001 - 15,000	7	8.14
15,001 - 20,000	10	11.63

รายได้จากลูกต้าว(บาท)	จำนวน(คน)	ร้อยละ
20,001 – 25,000	6	6.98
25,001 – 30,000	14	16.28
30,001 – 35,000	11	12.79
35,001 – 40,000	13	15.12
40,001 – 45,000	11	12.79
45,001 – 50,000	6	6.98
50,001 ขึ้นไป	3	3.49

สมาชิกกลุ่มภูสันมีการจัดเก็บลูกต้าวในช่วงเดือนกันยายน – พฤศจิกายน จากข้อมูลเดิม ชาวบ้านจะมีการแย่งชิงกับเก็บลูกต้าว ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาอย่างมาก สมาชิกจึงได้มาประชุมตกลงกัน เพื่อหาทางออก โดยการจับสลากแบ่งพื้นที่รับผิดชอบดูแลและจัดการป่าชุมชนแต่ละครอบครัว ผลผลิตจากต้าวจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ที่รับผิดชอบพื้นที่เขตนั้น การจัดเก็บจึงไม่แย่งชิงกันเหมือนในอดีต เป็นการดีมากที่สุดที่แต่ละครอบครัว ดูแล จัดการ ปล่อยให้ต้นต้าวขึ้นเอง ปลูกเสริม และไม่ตัดต้นต้าวจำนวนมาก

การปลูกต้นต้าวของสมาชิกกลุ่มภูสัน ซึ่งได้รับการแนะนำจากบุคคลภายนอก และการฝึกอบรม มีการปลูกต้นต้าวเสริมในพื้นที่ป่าชุมชนที่ตนรับผิดชอบ และพื้นที่ป่าส่วนกลางสาธารณะ ในช่วงวันเกิดของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน (อดีตเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ คุณพ่อเจียมจัน แซ่จ้าว) สรุปว่ามีการปลูกต้นต้าวเสริมคิดเป็นร้อยละ 62.79 และไม่เคยปลูกร้อยละ 37.21 เพราะมีความเชื่อว่าปลูกแล้วจะไม่เจริญเติบโต ต้นต้าวจะต้องงอกขึ้นเองตามธรรมชาติเท่านั้น (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การปลูกต้นต้าวของสมาชิกกลุ่มภูสัน

การปลูกต้นต้าว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ไม่เคยปลูก	32	37.21
เคยปลูก	54	62.79
รวม	86	100.00

การจำหน่ายหรือขายผลผลิตลูกต้าว ชาวบ้านจะจำหน่ายให้แก่ผู้นำในหมู่บ้านที่เคารพนับถือ เพราะถือว่าผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกในการบริหารและปกครองหมู่บ้าน โดยแบ่งปัน

ผลประโยชน์เข้ากองทุนหมู่บ้านทุกปี ทำให้กลุ่มมีกองทุนถูกตัวเกิดขึ้นในหมู่บ้าน สำหรับราคาจะขึ้นลงตามพ่อค้าในเมือง ซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ตัว ในราคาถึงละ 250 – 300 บาท ตามสถานการณ์

แนวคิดในการรักษาป่าตัวในชุมชน ลูกตัวเป็นผลผลิตที่สามารถทำรายได้ให้แก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี โดยที่ไม่ได้ลงทุนบำรุงรักษาดันตัว ซึ่งพืชชนิดนี้มักขึ้นในพื้นที่สูงที่มีอากาศค่อนข้างเย็น และมีความชุ่มชื้น มักเจริญเติบโตในบริเวณหุบเขา ชุมชนและผู้นำชุมชนได้พยายามให้ความรู้แก่สมาชิกเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้และเห็นคุณค่าของดันตัว จึงได้ตั้งกฎระเบียบของกลุ่มและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอีกหมู่บ้านหนึ่ง ภายใต้ชื่อกลุ่ม “ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติภูส่น” หรือ “กลุ่มภูส่น”

จากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติทำให้ทราบว่า อายุของดันตัวตั้งแต่เริ่มงอกจนเกิดดอกออกผล จะมีอายุราว 15 – 20 ปี เมื่อให้ผลผลิตหมดแล้ว ดันตัวก็จะตายในที่สุด อายุราว 30 ปี

ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งบริเวณภูส่นจะเป็นป่าต้นน้ำ มีน้ำออกรูขนาดใหญ่ เรียกว่า ตาน้ำ หากดันไม้หรือป่าไม้ถูกทำลายลงไปบริเวณที่มาก จะทำให้ดันตัวซึ่งเป็นพืชที่อาศัยไม้อื่นและต้องการความเย็นชุ่มชื้น ก็จะอยู่ไม่ได้เช่นกัน ดังนั้นรายได้เสริมของชาวบ้านก็จะขาดหายไป จึงต้องอนุรักษ์ความหลากหลายไปพร้อม ๆ กัน

ดันตัวจะต้องมีการปลูกหรือขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ ดันไม้ทุกชนิดย่อมเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมีมนุษย์ หรือพาหะนำไปในสถานที่ที่มีความเหมาะสมก็จะเจริญเติบโตได้ เพราะฉะนั้นดันตัวก็เช่นเดียวกันย่อมเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ได้ทั้งตามธรรมชาติและมนุษย์นำไปปลูก สถานีทดลองพืชสวนน่าจะได้มีการทดลองปลูกและให้ผลผลิตแต่ไม่ดีเท่าที่ควรเนื่องจากสภาพอากาศไม่เหมาะสม

การนำเมล็ดลูกตัวมาประกอบอาหาร เนื่องจากชาวบ้านเป็นชาวเขา ส่วนใหญ่จะไม่นิยมรับประทานเมล็ดตัวเท่าที่ควร มักจะนำมาแปรรูป ส่งจำหน่ายให้คนในเมืองเป็นส่วนใหญ่ สำหรับยอดอ่อนของดันตัว ชาวบ้านก็ไม่นิยมเท่าใดนัก เนื่องจากสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่กับป่า จึงมีอาหารจากป่าหลายชนิด ทำให้ป่าไม้อย่างมีความอุดมสมบูรณ์

วิธีการเพิ่มปริมาณป่าตัว จากการสอบถาม ชาวบ้านกำลังรณรงค์เพราะปลูกเพิ่มขึ้นและขยายพันธุ์โดยวิธีธรรมชาติ

ป่าตัวหมดจากชุมชนเมื่อไร หมายถึง ความยากจนจะเข้าถึงหมู่บ้านสันเจริญทันที ซึ่งป่าตัวเป็นแหล่งอาหารและทำรายได้เสริมให้กับทุกคนรอบครัว การจะหาอาชีพอื่นทดแทนคงจะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเขาต่อไป

ความรู้เรื่องกฎ กติกา ระเบียบของกลุ่มภูถ้ำในการจัดการป่าต่าว สรุปได้ว่า สมาชิกมีความรู้ คิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ความรู้เรื่องกฎ ระเบียบ กติกา ของกลุ่มภูถ้ำ

ความรู้ กฎ กติกา ระเบียบ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
มีความรู้	86	100.00
ไม่มีความรู้	0	0.00
รวม	86	100.00

การหาลูกต่าวเป็นรายได้เสริมในครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มภูถ้ำ แสดงให้เห็นว่าเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้ชาวบ้านจริง ร้อยละ 100 ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การหาลูกต่าวเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวสมาชิกกลุ่มภูถ้ำ

การหาลูกต่าวเป็นรายได้เสริม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
จริง	86	100.00
ไม่จริง	-	0.00
รวม	86	100.00

การเก็บลูกต่าวตามฤดูกาล ทำให้ชาวบ้านไม่ออกไปทำงานหรือขายแรงงานต่างถิ่น ทำให้ครอบครัวมีชีวิตที่อบอุ่น ไม่แตกแยกและมีความสุข จากการสัมภาษณ์พบว่า ร้อยละ 100 เป็นจริง เนื่องจากชาวบ้านไม่ได้ไปทำงานต่างถิ่นจริง ดังตารางแสดงที่ 7

ตารางที่ 7 การเก็บตัวตามฤดูกาล ไม่ทำให้ชาวบ้านไปทำงานต่างถิ่น

การเก็บตัวตามฤดูกาล ไม่ทำให้ ชาวบ้านออกไปทำงานต่างถิ่น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
จริง	86	100.00
ไม่จริง	-	0.00
รวม	86	100.00

การแปรรูปผลผลิตจากข้าว เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม เนื่องจากผลผลิตหรือวัตถุดิบเป็นลูกข้าวสด ชาวบ้านนำไปขายให้พ่อค้าในหมู่บ้าน ส่งขายในเมืองหรือโรงงานแปรรูป ทำให้ชาวบ้านขายผลผลิตในราคาต่ำมาก ได้มีการส่งเสริมให้หมู่บ้านมีกองทุน หรือจัดตั้งโรงงานแปรรูปในชุมชน จะทำให้หมู่บ้านหรือชาวบ้านมีรายได้ที่ดีมาก และส่งผลให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้เพิ่มมากขึ้น จะด้วยวิธีธรรมชาติหรือการปลูกเสริมก็ตาม ทำให้ป่าไม้เมืองไทยเพิ่มขึ้น

อนาคต 10 – 20 ปี ผลผลิตจากชุมชนจะเป็นอย่างไร จากการสัมภาษณ์ ป่าชุมชนของกลุ่มภูสันผืนนี้ มีพื้นที่ 20,600 ไร่ จะไม่เพียงพอกับการเพิ่มจำนวนสมาชิกของกลุ่มภูสัน ซึ่งนับวันสมาชิกจะเพิ่มขึ้น และมีการอพยพจากถิ่นอื่นเพิ่มเข้ามา เกิดจากการบุกรุกของชาวม้งที่ขยายพื้นที่เข้ามา นอกจากนั้นพื้นที่ป่าชุมชนยังถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของอุทยานแห่งชาตินันทบุรี จะทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยมานานนับร้อยปี ต้องเสียสิทธิ์ในการจัดการป่าชุมชนผืนนี้อย่างแน่นอน

อนาคต 10-20 ปี ผลผลิตตัว จะเป็นอย่างไร หากป่าชุมชนของชุมชนชาวภูสันผืนนี้ เสียสิทธิ์ไป ทุกอย่างจากสิ่งที่ชาวบ้านรณรงค์ อนุรักษ์และหวงแหน มีการจัดการที่ดี สามารถเป็นแม่แบบให้แก่ชุมชนและองค์กรอื่นๆ เข้ามาเรียนรู้ ก็คงหมดไป ป่าตัวยอมหมดไป เพราะชาวบ้านไม่ได้จัดการป่าชุมชนจะเนื่องด้วยเหตุใดก็ตาม

4.4 ปัญหา และอุปสรรค

ทรัพยากรป่าไม้ มีคุณค่ามหาศาล มีประโยชน์ ต่อมวลมนุษยทั้งหลายในโลก ย่อมเป็นที่ต้องการของมนุษย์ที่จะใช้ประโยชน์จากป่าไม้ลูกข้าว (ลูกชิด) ก็เช่นกัน สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารได้หลากหลาย รวมทั้งยอดอ่อนของต้นข้าว สามารถนำมาเป็นอาหารได้เช่นกัน ทำให้ต้นข้าวลดจำนวนลงจากการบริโภคของมนุษย์ การเพิ่มของประชากร ในพื้นที่สูงเนื่องจากการวางแผนครอบครัวไม่ค่อยได้ผล จากภาครัฐ ยังไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้แก่พี่น้อง บนพื้นที่สูง การเพิ่มประชากรทำให้เกิดการบุกรุก พื้นที่ทำกินขยายมากขึ้น นอกจากนั้น รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ได้

กำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน ให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้นทบรูรี โดยประกาศทับ ทั้งที่ทำกินชาวบ้าน และพื้นที่ป่าชุมชน หากป่าชุมชนอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ของอุทยานแล้ว ชาวบ้านจะมีการบุกรุกทำลายสูงขึ้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มีจำนวนน้อย ไม่สามารถควบคุมกำกับได้ทั่วถึง และประชาชนไม่ได้เป็นเจ้าของ หรือได้มีส่วนดูแล จัดการป่าชุมชนแล้ว ป่าไม้ย่อมถูกทำลายอย่างแน่นอน จากกรณีตัวอย่าง ในหลายพื้นที่ จะพบอยู่เสมอ เรื่องการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

อนาคตป่าด้าว (ป่าลูกชิด) หากชุมชนกลุ่มภูสัน ไม่ได้ดูแลจัดการเป็นป่าชุมชนแล้ว ประชาชนทั่วไปทุกหมู่บ้าน จะมองว่าป่าชุมชนแห่งนี้ เป็นของส่วนรวมทั้งหมด การจะเข้าใช้ประโยชน์ย่อมจะมีการทำลายสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แน่นอน ลำพังเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกรมป่าไม้ ซึ่งมีจำนวนจำกัด คงจะดูแล กำกับควบคุมได้ค่อนข้างลำบาก